

MGR KAMIL OŻÓG
Catholic University of Ružomberok (Slovakia)

Theologian and psychologist. Research interests: psychology, aviation psychology, pedagogy, humanities, aviation, and history.

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-9043-3098>

E-mail: jokcool@gmail.com

CC-BY-NC-ND 4.0 Deed

THE ASPECT OF CHRISTIAN SOCIAL WORK IN THE TEACHING OF JOHN PAUL II AS EXEMPLIFIED BY SOCIAL ENCYCLICALS

Aspekt chrześcijańskiej pracy socjalnej w nauczaniu Jana Pawła II na przykładzie encyklik społecznych

DOI: <https://doi.org/10.62266/PK.1898-3685.2026.38.13>

Wstęp

Nauczanie społeczne Kościoła katolickiego stanowi spójny i dynamicznie rozwijający się nurt refleksji nad życiem społecznym, gospodarczym i kulturowym człowieka, którego centralnym punktem pozostaje nienaruszalna godność osoby ludzkiej¹. W obliczu współczesnych wyzwań, takich jak narastające nierówności społeczne, ubóstwo strukturalne, migracje, marginalizacja całych grup społecznych czy kryzysy humanitarne, nauka społeczna Kościoła zachowuje swoją aktualność jako źródło inspiracji dla działań o charakterze pomocowym i solidarnościowym. Szczególne znaczenie w tym kontekście posiada pontyfikat Jan Paweł II, który w sposób systematyczny i pogłębiony podjął problematykę społeczną w swoich encyklikach, tworząc jeden z najważniejszych korpusów doktryny społecznej Kościoła XX wieku.

Encykliki społeczne Jana Pawła II, takie jak *Laborem exercens*, *Sollicitudo rei socialis* czy *Centesimus annus*, podejmują kluczowe zagadnienia związane z pracą ludzką, rozwojem integralnym, solidarnością oraz odpowiedzialnością za najsłabszych członków społeczeństwa. Dokumenty te ukazują chrześcijańską wizję życia społecznego, w której pomoc drugiemu człowiekowi nie jest jedynie reakcją na doraźne potrzeby, lecz wyrazem głębokiej troski o całościowy rozwój osoby oraz o sprawiedliwy kształt struktur społecznych².

Chrześcijańska praca socjalna, rozumiana jako profesjonalna działalność ukierunkowana na wspieranie jednostek, rodzin i wspólnot znajdujących się w sytuacjach kryzysowych, znajduje w nauczaniu Jana Pawła II swoje mocne zakorzenienie aksjologiczne³. Papież wielokrotnie podkreślał, że autentyczna pomoc społeczna musi respektować podmiotowość osoby ludzkiej, unikać postaw paternalistycznych oraz prowadzić do wzmocnienia zdolności człowieka do samodzielnego i odpowiedzialnego kształtowania własnego życia. W tym sensie

¹ Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym Gaudium et spes*, Watykan 1965, nr 12, s. 24.

² Jan Paweł II, *Encyklika Sollicitudo rei socialis*, Watykan 1987, nr 9–15, s.38.

³ J. Nagórny, *Wiara fundamentem uczestnictwa chrześcijan w życiu społecznym. Refleksja na kanwie nauczania Jana Pawła II*, [w:] *Czynem i prawdą. Księga pamiątkowa na siedemdziesiąte piąte urodziny ks. Arcybiskupa Warmińskiego Edmunda Piszcza*. Red. C. Rogowski i in. Olsztyn 2004, s. 243-260

praca socjalna jawi się jako przestrzeń realizacji zasady solidarności i pomocniczości, a zarazem jako konkretna forma urzeczywistniania miłości bliźniego w wymiarze społecznym⁴.

Celem niniejszego artykułu jest pogłębiona analiza aspektów chrześcijańskiej pracy socjalnej obecnych w nauczaniu Jana Pawła II na przykładzie jego encyklik społecznych. Artykuł zmierza do ukazania, w jaki sposób papieska refleksja nad godnością osoby ludzkiej, sensem pracy, rozwojem integralnym oraz odpowiedzialnością za dobro wspólne może stanowić istotne źródło inspiracji dla współczesnej teorii i praktyki pracy socjalnej⁵. Podjęta analiza pozwoli również wskazać aktualność nauczania Jana Pawła II w kontekście współczesnych wyzwań społecznych oraz jego znaczenie dla formowania etosu pracy socjalnej opartej na chrześcijańskiej wizji człowieka i społeczeństwa.

2. Nauczanie społeczne Jana Pawła II jako fundament refleksji nad pracą socjalną

Nauczanie społeczne Jan Paweł II opiera się na spójnej wizji antropologicznej, w której człowiek rozumiany jest jako osoba – byt rozumny, wolny i obdarzony niezbywalną godnością. Antropologia ta ma charakter personalistyczny i chrystocentryczny, ponieważ pełnia prawdy o człowieku zostaje objawiona w Chrystusie. Człowiek nie może być zatem traktowany wyłącznie jako element struktur ekonomicznych czy społecznych, lecz pozostaje podmiotem wszelkich procesów społecznych i działań pomocowych⁶. Taka perspektywa stanowi zasadniczy punkt odniesienia dla chrześcijańskiego rozumienia pracy socjalnej.

Personalizm Jana Pawła II, rozwijany w dialogu z filozofią personalistyczną, sprzeciwia się wszelkim formom redukcjonizmu, które sprowadzają człowieka do funkcji użytkowej lub ekonomicznej. Papież podkreśla, że autentyczna pomoc społeczna musi uwzględniać integralny wymiar osoby ludzkiej: materialny, duchowy, moralny i relacyjny⁷. W polskiej refleksji naukowej wskazuje się, że takie ujęcie stanowi istotny fundament etyczny pracy socjalnej, chroniący ją przed technokratyzmem i depersonalizacją działań pomocowych.

Centralną kategorią doktryny społecznej Jana Pawła II pozostaje godność osoby ludzkiej, która nie zależy od statusu społecznego, stanu zdrowia ani użyteczności ekonomicznej. Godność ta ma charakter powszechny i niezbywalny, a jej poszanowanie stanowi podstawowe kryterium oceny struktur społecznych oraz systemów pomocy⁸. W kontekście pracy socjalnej oznacza to konieczność traktowania osoby korzystającej z pomocy jako aktywnego uczestnika procesu wsparcia, a nie jego biernego adresata⁹. Jak zauważa J. Mariański, zasada godności osoby ludzkiej wyznacza granice i cele wszelkich działań społecznych inspirowanych chrześcijaństwem¹⁰.

Istotnym elementem nauczania Jana Pawła II jest także społeczny wymiar miłości chrześcijańskiej, rozumianej jako odpowiedzialność za drugiego człowieka i dobro wspólne. Solidarność nie jest jedynie postawą emocjonalną, lecz trwałą dyspozycją moralną, wyrażającą się w konkretnych działaniach na rzecz osób słabszych i wykluczonych¹¹. Chrześcijańska praca socjalna jawi się w tym świetle jako praktyczna realizacja miłości społecznej, łącząca profesjonalizm z wrażliwością etyczną i troską o integralny rozwój człowieka.

3. Chrześcijańska koncepcja pracy socjalnej w świetle encyklik społecznych

⁴ C.S. Bartnik, *Personalizm*, Wyd. KUL, Lublin 2013, s. 221–228.

⁵ Jan Paweł II, *Posynodalna Adhortacja Apostolska Christifideles Laici. O powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie*, Wrocław 1990, Wyd. Księgarni Archidiecezjalnej, s. 5.

⁶ Jan Paweł II, *Redemptor hominis*, Watykan 1979, nr 10, s.13–14.

⁷ Jan Paweł II, *Laborem exercens*, Watykan 1981, nr 6, 9, s.15.

⁸ Jan Paweł II, *Centesimus annus*, Watykan 1991, nr 11, 13, s.47.

⁹ Papieska Rada Iustitia et Pax, *Kompendium nauki społecznej Kościoła*, Watykan 2005, nr 105–107, 160.

¹⁰ J. Mariański, *Godność ludzka w narracji społecznej. Studium socjopedagogiczne*, Wyd. KUL Lublin 2021, s. 302.

¹¹ Jan Paweł II, *Sollicitudo rei socialis*, Watykan 1987, nr 38–40.

3.1. Praca socjalna jako wyraz solidarności społecznej

Jednym z kluczowych pojęć nauczania społecznego Jan Paweł II jest solidarność, rozumiana nie jako chwilowe współczucie, lecz jako trwała postawa moralna i społeczna. W encyklikach społecznych papież podkreśla, że solidarność wyrasta z uznania wspólnej godności wszystkich ludzi oraz z przekonania o wzajemnej odpowiedzialności za siebie nawzajem. W tym sensie praca socjalna jawi się jako konkretna forma realizacji solidarności w praktyce życia społecznego¹².

Chrześcijańska praca socjalna, inspirowana tą zasadą, nie ogranicza się do neutralnych działań technicznych, lecz zakłada osobowe spotkanie z człowiekiem doświadczającym trudności¹³. Solidarność oznacza gotowość towarzyszenia, dzielenia losu drugiego oraz podejmowania działań zmierzających do usunięcia przyczyn marginalizacji i wykluczenia. Jak zauważa J. Tischner, solidarność posiada wymiar etyczny, który zobowiązuje do aktywnego zaangażowania po stronie słabszych¹⁴.

3.2. Zasada pomocniczości w działaniach pomocowych

Drugą fundamentalną zasadą, istotną dla chrześcijańskiej koncepcji pracy socjalnej, jest zasada pomocniczości. Jan Paweł II wskazuje, że pomoc udzielana osobom i wspólnotom powinna wspierać ich własną aktywność, a nie zastępować ich odpowiedzialność i inicjatywę¹⁵. Zasada ta chroni przed nadmiernym interwencjonizmem oraz przed tworzeniem postaw zależności i bierności.

W praktyce pracy socjalnej pomocniczość oznacza takie formy wsparcia, które wzmacniają kompetencje osoby korzystającej z pomocy, jej samodzielność oraz zdolność do podejmowania decyzji. Pracownik socjalny nie działa „zamiast” osoby potrzebującej, lecz „wraz z nią”, tworząc przestrzeń do rozwoju i odpowiedzialności. W polskiej literaturze podkreśla się, że zasada pomocniczości stanowi jeden z kluczowych wyznaczników profesjonalizmu w pracy socjalnej¹⁶.

3.3. Podmiotowość osoby korzystającej z pomocy społecznej

Nauczanie Jana Pawła II konsekwentnie akcentuje podmiotowość osoby ludzkiej, także – a może przede wszystkim – w sytuacjach kryzysowych. Papież sprzeciwia się wszelkim formom instrumentalizacji człowieka, wskazując, że osoba korzystająca z pomocy społecznej nigdy nie może być traktowana jako „przypadek”, „problem” czy „obciążenie systemu”¹⁷.

Podmiotowe podejście w pracy socjalnej zakłada szacunek dla wolności, godności i indywidualnej historii życia człowieka. Oznacza to również włączanie osób objętych pomocą w proces podejmowania decyzji dotyczących ich sytuacji życiowej. Jak zauważa Szmagański uznanie podmiotowości człowieka jest warunkiem etycznej i skutecznej pomocy społecznej, zgodnej z chrześcijańską wizją osoby¹⁸.

3.4. Praca socjalna jako służba integralnemu rozwojowi człowieka

W encyklikach społecznych Jana Pawła II praca socjalna wpisuje się w szerszą perspektywę integralnego rozwoju człowieka. Rozwój ten nie ogranicza się do wymiaru materialnego, lecz obejmuje także sferę duchową, moralną, społeczną i kulturową. Papież

¹² *Tamże*, nr 38–40.

¹³ Papieska Rada Iustitiae et Pax, *Kompendium nauki społecznej Kościoła*, dz. cyt., nr 193–196.

¹⁴ J. Tischner, *Etyka solidarności*, Znak, Kraków 2005, s. 12–18.

¹⁵ Jan Paweł II, *Centesimus annus*, Watykan 1991, nr 48.

¹⁶ G. Grzybek, *Regionalizma prawa człowieka*. [w:] *Człowiek w świecie kultury, języka, edukacji*. Red.: D. Pluta-Wojciechowska, W. Adamczyk. „Oświata i Kultura na Podbeskidziu”. T. 3. Wyd. ATH, Bielsko-Biała 2006, s. 289-294.

¹⁷ Jan Paweł II, *Laborem exercens*, Watykan 1981, nr 6, s.15.

¹⁸ J. Szmagański, *Rozwój koncepcji pracy socjalnej na świecie. Jedna czy wiele?*, Warszawa 2018, s. 289.

podkreśla, że prawdziwy postęp społeczny dokonuje się wówczas, gdy sprzyja pełnemu rozwojowi osoby ludzkiej¹⁹.

Chrześcijańska koncepcja pracy socjalnej postrzega zatem pomoc jako służbę, której celem jest nie tylko poprawa warunków życia, lecz także przywracanie nadziei, sensu i zdolności do uczestnictwa w życiu wspólnoty. Praca socjalna, inspirowana nauczaniem Jana Pawła II, staje się przestrzenią realizacji miłości społecznej, w której profesjonalizm łączy się z etosem odpowiedzialności za człowieka i jego godność²⁰.

4. Analiza wybranych encyklik społecznych Jana Pawła II w perspektywie pracy socjalnej

4.1. *Laborem exercens* – godność pracy i ochrona osób najsłabszych

Encyklika *Laborem exercens* stanowi jeden z najważniejszych dokumentów nauczania społecznego Jan Paweł II, w którym praca ludzka zostaje ukazana jako podstawowy wymiar ludzkiej egzystencji. Papież podkreśla prymat pracy nad kapitałem, wskazując, że człowiek jest podmiotem pracy, a nie jedynie narzędziem produkcji. W kontekście pracy socjalnej szczególne znaczenie ma troska o osoby najsłabsze na rynku pracy: bezrobotnych, pracowników marginalizowanych, osoby wykonujące pracę niestabilną lub pozbawione zabezpieczeń socjalnych. Jan Paweł II wskazuje, że brak pracy lub jej degradacja prowadzą nie tylko do problemów materialnych, lecz także do naruszenia godności osoby, co uzasadnia konieczność działań osłonowych i wspierających²¹.

Z perspektywy pracy socjalnej *Laborem exercens* dostarcza podstaw do postrzegania pomocy społecznej jako wsparcia w odzyskiwaniu podmiotowości zawodowej i społecznej człowieka²². Ochrona praw pracowniczych, pomoc osobom wykluczonym z rynku pracy oraz tworzenie warunków sprzyjających zatrudnieniu jawią się jako istotne zadania o charakterze etycznym i społecznym²³.

4.2. *Sollicitudo rei socialis* – solidarność jako fundament działań społecznych

W encyklice *Sollicitudo rei socialis* Jan Paweł II rozwija pojęcie solidarności jako kluczowej zasady życia społecznego. Solidarność zostaje ukazana nie jako uczucie współczucia, lecz jako trwała cnota moralna i postawa społeczna, polegająca na świadomym zaangażowaniu na rzecz dobra innych, zwłaszcza najsłabszych. Papież odnosi tę zasadę zarówno do relacji między jednostkami, jak i do relacji między narodami oraz strukturami społecznymi²⁴.

W kontekście pracy socjalnej solidarność oznacza aktywne przeciwstawianie się mechanizmom wykluczenia i marginalizacji. Działania pomocowe nie mogą ograniczać się do reagowania na skutki niesprawiedliwości, lecz powinny również zmierzać do ich przyczyn. Encyklika ta podkreśla moralny obowiązek wspólnoty wobec osób ubogich, chorych, migrantów i grup wykluczonych, co czyni ją szczególnie aktualną dla współczesnej refleksji nad pracą socjalną²⁵.

4.3. *Centesimus annus* – struktury społeczne a odpowiedzialność za wykluczonych

¹⁹ Jan Paweł II, *Sollicitudo rei socialis*, Watykan 1987, nr 33–34.

²⁰ Jan Paweł II, *Centesimus annus*, Watykan 1991, nr 11, s.47

²¹ Jan Paweł II, *Laborem exercens*, Watykan 1981, nr 1–3.

²² A. Dylus, *Praca w nauczaniu Jana Pawła II. Treści partykularne i uniwersalne*, [w:] A. Reda-Ciszewska, M. Włodarczyk (red.), *Wartości i interesy a prawo pracy. Wokół encykliki „Laborem exercens” Jana Pawła II*, Łódź 2014, s. 13–20.

²³ W. Duranowski, *Podejście oparte na empowermentie w pracy socjalnej. „Empowerment. [w:] O polityce aktywnej integracji”* 2013, nr 1, s. 29–38.

²⁴ Jan Paweł II, *Sollicitudo rei socialis*, Watykan 1987, nr 38.

²⁵ Franciszek, *Fratelli tutti*, Watykan 2020, nr 127.

Encyklika *Centesimus annus* podejmuje refleksję nad funkcjonowaniem systemów społeczno-ekonomicznych, wskazując zarówno na ich potencjał rozwojowy, jak i na zagrożenia wynikające z braku odpowiedzialności za człowieka. Jan Paweł II krytycznie odnosi się do struktur, które sprzyjają wykluczeniu społecznemu, nierównościom i degradacji osoby ludzkiej, podkreślając konieczność podporządkowania życia gospodarczego zasadzie dobra wspólnego²⁶.

Z perspektywy pracy socjalnej *Centesimus annus* zwraca uwagę na znaczenie struktur instytucjonalnych i polityk społecznych²⁷. Papież akcentuje rolę państwa, samorządów i organizacji społecznych w tworzeniu systemów wsparcia, które nie uzależniają, lecz wspierają samodzielność osób potrzebujących. Praca socjalna jawi się tu jako element szerszej odpowiedzialności społecznej za osoby wykluczone i zagrożone marginalizacją.

4.4. Aktualność papieskiego nauczania wobec współczesnych form wykluczenia społecznego

Analiza encyklik społecznych Jana Pawła II ukazuje ich trwałą aktualność wobec współczesnych problemów społecznych, takich jak bezrobocie strukturalne, migracje, ubóstwo, starzenie się społeczeństw czy nowe formy wykluczenia cyfrowego. Papieskie nauczanie dostarcza spójnych kryteriów etycznych dla oceny tych zjawisk oraz inspirowanie do podejmowania działań opartych na godności osoby ludzkiej, solidarności i pomocniczości²⁸.

W tym sensie encykliki Jana Pawła II stanowią ważny punkt odniesienia dla teorii i praktyki pracy socjalnej. Ukazują one pomoc społeczną jako służbę człowiekowi, której celem jest nie tylko zaspokajanie podstawowych potrzeb, lecz także przywracanie nadziei, sprawczości i pełnego uczestnictwa w życiu społecznym.

5. Implikacje nauczania Jana Pawła II dla współczesnej praktyki pracy socjalnej

5.1. Etyczny wymiar pracy socjalnej inspirowanej nauką społeczną Kościoła

Nauczanie społeczne Jan Paweł II stanowi istotne źródło refleksji etycznej dla współczesnej pracy socjalnej. Papież konsekwentnie podkreśla, że wszelkie działania pomocowe muszą być zakorzenione w poszanowaniu godności osoby ludzkiej oraz w trosce o dobro wspólne²⁹. Etyczny wymiar pracy socjalnej nie ogranicza się zatem do przestrzegania norm prawnych i proceduralnych, lecz obejmuje odpowiedzialność moralną za sposób udzielanej pomocy, jej cele oraz skutki społeczne³⁰. Praca socjalna inspirowana nauką społeczną Kościoła zakłada prymat osoby nad strukturami oraz sprzeciw wobec praktyk prowadzących do uprzedmiotowienia człowieka.

5.2. Rola pracownika socjalnego jako świadka wartości chrześcijańskich

W perspektywie nauczania Jana Pawła II pracownik socjalny nie jest jedynie wykonawcą określonych zadań administracyjnych, lecz pełni rolę osoby zaangażowanej w służbę drugiemu człowiekowi. Świadectwo wartości chrześcijańskich nie polega na deklaracjach, lecz na postawie szacunku, solidarności, cierpliwości i gotowości do towarzyszenia osobom znajdującym się w sytuacjach kryzysowych³¹. Papież wskazuje, że autentyczna pomoc

²⁶ Jan Paweł II, *Centesimus annus*, Watykan 1991, nr 10–12

²⁷ *Tamże*, nr 48.

²⁸ Franciszek, *Fratelli tutti*, Watykan 2020, nr 18-21.

²⁹ Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes”*, Watykan 1965, nr 26.

³⁰ Jan Paweł II, *Centesimus annus*, Watykan 1991, nr 11.

³¹ Papieska Rada Iustitia et Pax, *Kompendium nauki społecznej Kościoła*, Watykan 2005, nr193-196.

społeczna wymaga wrażliwości sumienia oraz zdolności dostrzegania w osobie potrzebującej nie problemu, lecz brata lub siostry³².

W polskiej refleksji nad pracą socjalną podkreśla się, że taka postawa wzmacnia zaufanie i sprzyja skuteczności działań pomocowych, ponieważ opiera się na relacji i dialogu, a nie na jednostronnym sprawowaniu kontroli.

5.3. Znaczenie duchowości w profesjonalnej pomocy społecznej

Istotnym, choć często pomijanym, aspektem pracy socjalnej inspirowanej nauczaniem Jana Pawła II jest wymiar duchowy. Papież akcentuje, że integralny rozwój człowieka obejmuje również sferę duchową, która wpływa na zdolność radzenia sobie z kryzysami, cierpieniem i poczuciem wykluczenia. Uwzględnienie duchowości w pracy socjalnej nie oznacza naruszania neutralności światopoglądowej, lecz otwartość na potrzeby egzystencjalne i sensotwórcze osób korzystających z pomocy.

Duchowość stanowi także źródło motywacji i odporności psychicznej dla samych pracowników socjalnych, chroniąc ich przed wypaleniem zawodowym. Odwołanie do wartości i sensu służby człowiekowi wzmacnia etos pracy socjalnej i pozwala zachować jej humanistyczny charakter³³.

6. Zakończenie

6.1. Podsumowanie przeprowadzonych analiz

Przeprowadzona analiza ukazała spójność i aktualność nauczania społecznego Jan Paweł II w odniesieniu do współczesnej refleksji nad pracą socjalną. W encyklikach społecznych papież konsekwentnie wskazuje na personalistyczne podstawy działań pomocowych, podkreślając niezbywalną godność osoby ludzkiej, zasadę solidarności oraz pomocniczości. Ukazanie pracy socjalnej jako służby człowiekowi pozwala wyjść poza wąsko rozumiane interwencje techniczne i dostrzec jej głęboki wymiar etyczny oraz wspólnotowy. Analiza poszczególnych dokumentów potwierdziła, że papieskie nauczanie nie tylko diagnozuje problemy społeczne, lecz także proponuje spójne kryteria ich oceny i przezwyciężania.

6.2. Znaczenie nauczania Jana Pawła II dla teorii i praktyki pracy socjalnej

Nauczanie Jana Pawła II posiada istotne znaczenie zarówno dla teoretycznych podstaw pracy socjalnej, jak i dla jej praktycznej realizacji. W wymiarze teoretycznym dostarcza ono klarownej antropologii, w której osoba ludzka pozostaje celem, a nie środkiem działań społecznych. W wymiarze praktycznym wskazuje natomiast na konieczność łączenia profesjonalizmu z wrażliwością moralną, odpowiedzialnością za dobro wspólne oraz troską o integralny rozwój człowieka. Tak rozumiana praca socjalna sprzyja budowaniu relacji opartych na zaufaniu i dialogu oraz przeciwdziałania depersonalizacji pomocy społecznej.

6.3. Wskazania dla dalszych badań i działań pastoralno-społecznych

Podjęta refleksja wskazuje na potrzebę dalszych badań nad zastosowaniem nauki społecznej Kościoła w kontekście nowych form wykluczenia społecznego, takich jak marginalizacja cyfrowa, migracje czy kryzysy humanitarne. W obszarze pastoralno-społecznym zasadne wydaje się pogłębianie współpracy między instytucjami pomocy społecznej a wspólnotami kościelnymi, zwłaszcza w zakresie formacji etycznej i duchowej pracowników socjalnych³⁴. Nauczanie Jana Pawła II może w dalszym ciągu stanowić inspirujące źródło dla działań, które łączą skuteczność pomocy z poszanowaniem godności podmiotowości człowiek.

³² Jan Paweł II, *Sollicitudo rei socialis*, Watykan 1987, nr 38–40.

³³ Jan Paweł II, List apostolski *Novo millennio ineunte*, Watykan 2001, nr 38.

³⁴ Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska Christifideles laici*, Watykan 1988, nr 42.

Bibliografia:

1. Bartnik C. S., *Personalizm*, Wyd. KUL, Lublin 2013.
2. Duranowski W., *Podejście oparte na empowermentcie w pracy socjalnej. „Empowerment. [w:] O polityce aktywnej integracji”* 2013, nr 1, s. 29–38.
3. Dylus A., *Praca w nauczaniu Jana Pawła II. Treści partykularne i uniwersalne*, [w:] A. Reda-Ciszewska, M. Włodarczyk (red.), *Wartości i interesy a prawo pracy. Wokół encykliki „Laborem exercens” Jana Pawła II*, Łódź 2014, s.13–20.
4. Franciszek, *Fratelli tutti*, Watykan 2020.
5. Grzybek G., *Regionalizma prawa człowieka*. [w:] *Człowiek w świecie kultury, języka, edukacji*. Red.: D. Pluta-Wojciechowska, W. Adamczyk. „*Oświata i Kultura na Podbeskidziu*”. T. 3. Wyd. ATH. Bielsko-Biała 2006, s. 289-294.
6. Jan Paweł II, Adhortacja apostołska *Christifideles laici*, Watykan 1988.
7. Jan Paweł II, *Centesimus annus*, Watykan 1991.
8. Jan Paweł II, *Sollicitudo rei socialis*, Watykan 1987.
9. Jan Paweł II, *Laborem exercens*, Watykan 1981.
10. Jan Paweł II, *Laborem exercens*, Watykan 1981.
11. Jan Paweł II, List apostołski *Novo millennio ineunte*, Watykan 2001.
12. Jan Paweł II, *Posynodalna Adhortacja Apostołska Christifideles Laici. O powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie*, Wrocław 1990.
13. Jan Paweł II, *Redemptor hominis*, Watykan 1979.
14. Mariański J., *Godność ludzka w narracji społecznej. Studium socjopedagogiczne*, Lublin 2021.
15. Nagórny J., *Wiara fundamentem uczestnictwa chrześcijan w życiu społecznym. Refleksja na kanwie nauczania Jana Pawła II*. [w:] *Czynem i prawdą. Księga pamiątkowa na siedemdziesiąte piąte urodziny ks. Arcybiskupa Warmińskiego Edmunda Piszczka*. Red. C. Rogowski i in. Olsztyn 2004 s. 243-260
16. Papieska Rada Iustitia et Pax, *Kompendium nauki społecznej Kościoła*, Watykan 2005.
17. Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym Gaudium et spes*, Watykan 1965.
18. Szmagałski J., *Rozwój koncepcji pracy socjalnej na świecie. Jedna czy wiele?*, Warszawa 2018.
19. Tischner J., *Etyka solidarności*, Znak, Kraków 2005.